

Prof. mr. P. Abas, Rebus Slc Stantibus, Een onderzoek naar de toetsing van de clausula rebus sick stantibus in de rechtspraak van enige Europese landen, Kluwer, Deventer 1989, XI + 259p.

Citation for published version (APA):

de Groot, G. R. (1993). Prof. mr. P. Abas, Rebus Slc Stantibus, Een onderzoek naar de toetsing van de clausula rebus sick stantibus in de rechtspraak van enige Europese landen, Kluwer, Deventer 1989, XI + 259p. *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*, 1993(1), 32-33.

Document status and date:

Published: 01/01/1993

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Download date: 05 May. 2023

Prof. mr. P. Abas, *Rebus Sic Stantibus*, Een onderzoek naar de toetsing van de clausula rebus sic stantibus in de rechtspraak van enige Europese landen, Kluwer, Deventer 1989, XI + 259 p.

Het onderhavige boek is het verslag van een onderzoek naar de toepassing van de clausula rebus sic stantibus in de rechtspraak van enige Europese landen. Centraal staat de vraag of de rechter de voortduring van de gebondenheid uit overeenkomst laat beïnvloeden door het na de contractsluiting intreden van onvoorzienbare gebeurtenissen, zoals een internationale (olie)crisis, een beurskrach, een natuurramp, een revolutie of een inflatie. Deze rechtsvergelijkende studie is bijzonder welkom nu het Nederlandse recht vanaf 1 januari 1992 door de inwerkingtreding van art 6:258 BW een wettelijke regeling betreffende het wijzigen of geheel of gedeeltelijk ontbinden van een overeenkomst op grond van onvoorziene omstandigheden kent.

Het thans door Abas gepresenteerde onderzoeksverslag is een voortzetting en verdieping van de p. 221-262 van zijn proefschrift over de beperkende werking van de goede trouw. Het desbetreffende gedeelte van zijn proefschrift was echter in hoofdzaak een literatuurstudie. Zijn huidige onderzoek is daarentegen vooral gericht op gevallen die zich in de rechtspraak hebben voorgedaan. De bedoeling van deze publikatie is om uit de buitenlandse rechtspraak lering te trekken voor het eigen recht (Abas p. 2). Na een inleiding en een probleemstelling wordt een schets van de historische ontwikkeling van de clausula gegeven. Wat de geschiedenis van de clausula betreft, zij overigens geattendeerd op het na het verschijnen van Abas' boek in 1991 gepubliceerde werk van Ralf Köbler, *Die 'clausula rebus sic stantibus' als allgemeiner Rechtsgrundsatz* (Mohr, Tübingen). Na de beschrijving van de geschiedenis van de clausula volgt een boeiende en voorbeeldige behandeling van de rechtspraak in Engeland, Frankrijk, Spanje, België, Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk, Italië, Portugal en ten slotte Nederland. Bijzonder lovenswaardig is het feit, dat Abas zo uitvoerig aandacht besteedt aan Spaanse, Italiaanse en Portugese casuïstiek. Vele auteurs schrikken daarvoor terug. Abas' onderzoek is een fraai voorbeeld van Europese rechtsvergelijking, die zo hard nodig is nu zich – vooral onder invloed van legislatieve activiteiten van de Europese Gemeenschap – langzamerhand een Europees *ius commune*-nieuwe stijl ontwikkelt. Het is van belang om te bestuderen, in hoeverre de Europese rechtsstelsels met betrekking tot bepaalde juridische problemen op één lijn zitten. Indien we in dat verband constateren, dat de Nederlandse oplossing een buitenbeentje is, dienen we wel heel overtuigende argumenten te hebben om op ons standpunt te blijven en ons niet aan de Europese heersende leer aan te passen. Abas is kennelijk deze mening eveneens toegedaan.

Het is jammer, dat Abas zijn interessante studie op een ongelukkige wijze presenteert. Boven werd reeds vermeld, dat de auteur in zijn proefschrift reeds 41 bladzijden aan de clausula wijdt. In het onderhavige boek geeft hij per land allereerst in een afwijkend lettertype het reeds in de dissertatie betoogde letterlijk weer. De lengte van deze citaten varieert van enkele regels tot 8 bladzijden. Deze aanpak is wellicht voor Abas zelf plezierig, maar stoort mij als lezer aanzienlijk. Ik kan na een citaat als: 'Het enige Spaanse handboek, dat ik kon raadplegen – dat van Borrell y Soler – laat het probleem van de im-

prévision onbesproken' (p. 57) slechts verzuchten, dat het fijn is, dat Abas intussen aanmerkelijk meer Spaanse boeken heeft kunnen raadplegen. Ik had liever gezien, dat Abas zijn citaten integraal in de bespreking van de diverse rechtsstelsels had verwerkt. Dat hij daarbij vrijelijk 'autoplagiaat' had mogen plegen, staat buiten kijf. Een dergelijke aanpak zou de leesbaarheid ten goede komen.

Ten slotte zij nog het volgende opgemerkt: bij een studie als de onderhavige komt de gedachte op, of het niet aantrekkelijk zou zijn het onderzoek ook in een taal te presenteren, die voor buitenlanders beter toegankelijk is dan het Nederlands. De ontwikkeling van een Europese juridische discussie en daardoor van een Europees *ius commune* zou daardoor worden bevorderd. Een dergelijke vreemdtalige publikatie van Abas, Rebus sic Stantibus is echter uitsluitend zinvol, als de auteur zich qua presentatie losmaakt van zijn vorige publikaties.

Maastricht, november 1992

G.R. de Groot

L.F.M. Verhey, Horizontale werking van grondrechten, in het bijzonder van het recht op privacy, diss. RU Utrecht 30 september 1992, promotores prof. mr. M.C. Burkens en prof. mr. E.A. Alkema, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle 1992, 487 p.

Het hier te bespreken proefschrift is een veelomvattend, grondig en zeer helder geschreven werk, waarvoor de auteur veel lof verdient. Als er al iets op aan te merken zou zijn dan is het dat de omvang niet gering is, wat echter mede samenhangt met de minutieuze stijl van Verhey en zijn uitputtendheid in het aanbrengen van nuanceringen en verfijningen alsmede zijn oog voor details. Mij heeft de omvang van het boek niet gestoord, juist ook omdat Verhey er in slaagt steeds de aandacht vast te houden door de lezer even weer een korte samenvatting te verschaffen of weer een nieuwe ontdekking (nuancering) voor te houden. Wie het boek, anders dan ik heb gedaan, niet van begin tot einde doorleest maar er de voor hem of haar relevante delen uitpikt, zal ontdekken dat de analyses van Verhey helder zijn en dat hij zeer veel literatuur, jurisprudentie en ander relevante zaken heeft bijeengebracht en toegankelijk heeft gemaakt. Een rijkdom aan materiaal en heldere beschouwingen; wat wil je als lezer en gebruiker van een boek eigenlijk nog meer? Te meer daar aan het boek een zeer heldere, uitgebreide en gedetailleerde inhoudsopgave vooraf gaat. Daardoor alleen al laat Verhey zien dat hij over een heldere en systematische geest beschikt; de lezer profiteert in ieder geval van de resultaten daarvan.

Eigenlijk had de voorafgaande passage de conclusie van deze bespreking moeten zijn en aan het einde ervan moeten staan. Ik ben er echter mee begonnen om er zeker van te zijn dat die boodschap niet versluierd wordt door andere, kritische opmerkingen waar besprekingen ook voor zijn. En is het ook niet zo dat hoe mooier een boek, hoe eerder, eigenlijk maar kleine, gebreken gaan opvallen?

In zijn proefschrift doet Verhey in feite twee onderzoeken (te vinden in een Deel A en een Deel B), zij het dat hij het eerste presenteert als nodig en ondergeschikt voor het tweede. Het eerste deel, de hoofdstukken 2 tot en met 6, heeft de bedoeling om het vraagstuk van de horizontale werking van grondrechten in kaart te brengen. Dat houdt in concreto in een algemeen inleidend hoofdstuk over Grondrechten als constitutionele waarborg; over Horizontale werking van grondrechten in constitutioneel perspectief;